

ტფილისში სომხობამ ხელთ იგდო ქალაქის თვითმართველობა

19 მარტი, 1897 წელი

კარგა ხანია, რაც აქაურმა რუსულმა გაზეთებმა გამართეს ცხარე საუბარი სომხების თაობაზე ჩვენში. საგნად ერთმანეთთან დაჯახებისა ის გულახდილად კადნიერი მოქმედება სომხებისა შეიქმნა ჩვენში, რომ ტფილისში სომხობამ ხელთ იგდო ქალაქის თვითმართველობა და აღარავის სხვა თესლის კაცს, რომელთა საერთო რიცხვიც 53% მკვიდრთა შეადგენს, არ იკარებენ და, როგორც ჰსურთ, ისე ჰპატონობენ და ჰპატრონობენ სრულად სხვისს დედაქალაქსაო. ვინც იცის ყოვლად ცნობილი თვისება და თვითება აქაურ სომხობისა, რომელიც ეჩოს უფრო ჰგავს, სულ თავისაკენ მთლელს, და არა ხერხსა, რომელსაც თავისაკენაც გამოაქვს და სხვისაკენაც გააქვს, ის ადვილად მიხვდება, რა გულთბილი და გულტკბილი პატრონი ეყოლება სხვებსა, სომხებთან ერთად მცხოვრებელსა, თუ მართლა სომხებმა დაიჩემეს სხვისი პატრონობა ტფილისში.

რომ დაიჩემეს და მორჩნენ და ამას გულახდილად იქადიან კიდევ, - ეს აღარავისთვის დამალული არ არის. ისე ხელის გულიც ადვილად დასანახავი არ არის, როგორც ეს ამბავი. ეს ყველასათვის ცხადია და თვითონ აქაური სომხობაც ამას არამც თუ უარს არა ჰყოფს, პირიქით, იქადის კიდევ „ტფილისის ლისტოკის“ პირით, - ასეც უნდა იყოსო: ქალაქი ტფილისი ჩვენი საკუთრებაა და მისი სვე-ბედი ჩვენს ხელთ უნდა იყოსო. ამისთანა ქადილს და ბევრს კიდევ სხვას გულ-ღვიძლს თავისს ადგილას გავუსინჯავთ და მაშინ დავინახავთ, შიგ რა ჰყრია.

ეხლა კი ამის ვიტყვით, რომ გაზეთმა „კავკაზმა“ ამისთანა მდგომარეობა ტფილისის საქმეებისა მეტისმეტ უსამართლოად იცნა და გამოესარჩლა სხვა თესლის მკვიდრთა, რომელიც ტფილისში ცხოვრობს და რომელსაც სომხების წყალობით პირში ჩალა აქვთ გამოვლებული. რა თქმა უნდა, ამისთანა სარჩელს „კავკასიას“ ყური არ მოუყრუეს აქაურმა სხვა რუსულმა გაზეთებმა და ასტყდა ერთი დავიდარაბა და წეწვა-გლეჯა. უღონოთა ღონე ხომ მოგეხსენებათ, რა არის? ხავსია, რომელსაც წყალწაღებული ხელსა სჭიდებს ხოლმე, როცა სხვას ყოველს ღონეს მოკლებულია. რომ მოპირდაპირენი ვერას გახდნენ, ერთს ლიბერალურს ფრაზას ჩაჰკიდეს ხელი და დღევანდლამდე ამასა ჰხედნიან. ყველამ იცის, რომ ეხლანდელს დროში დევნა და ძულება ეროვნული, ერთმანეთის შეუწყნარებლობა, ერთმანეთის გაუტანლობა იმის გამო, რომ შენ სხვა თესლისა ხარ და მე სხვა თესლისა და ერთად ვერ გვეცხოვრებო, მარტო ბრიყვის და უვიცის მოძღვრებაა და სამართლიანად გასაკიცხი ყოველ პატიოსან და გონებაგახსნილ კაცისგან.

აი სწორად ამ გზით მოუარეს „კავკასსა“ და შესწამეს, შენ დევნა და ძულება ეროვნული გინდა ჩამოაგდო ჩვენში, გინდა სომხები და ქართველები ერთმანეთს სამტროდ გადაჰკიდო და ესეთი საქციელი რა საკადრისია ეხლანდელ დროშიო. საკადრისი არ არის, მართალია, ხოლო ერთი ჩავუფიქრდეთ ამ „კავკასის“ მიერ ატეხილს ამბავსა და ჩვენს თავსვე ვკითხოთ: ეროვნულის დევნასა და ძულების ატეხა აქ რა შუაშია?

სხვა არა იყოს რა, მარტო ამ გარემოებას დავუკვირდეთ: სომეხი კადნიერად და მოურიდებლად იჩემებს ქართველის დედაქალაქს, სადაც სომეხი, სწორად რომ ვსთქვათ,

ხიზანია და ქართველი - ბინადარი, ადგილის კაცი. რა ჰგონია დევნა-ძულების მოძულეთა, ეს ამბავი დიდის სიყვარულის დამთესავია? აი, თუ სადმე დევნა-ძულებაა, მიზეზი სად არის, თუ სამართლით განსჯა სასურველია. შემოხიზნული კაცი პატრონს ეუბნებოდეს: მე ვარ, რაც ვარ, შენ ვინა გდიხარო. - ეს კი დევნა ძულების ამტეხი არ არის და ის კი ამტეხია, რომ დაჩაგრულმა და უმადურობით გაოცებულმა პატრონმა ხმა ამოიღოს. ეს კაცი მადლობის მაგიერ, უყურეთ, რა ოინს მიშვრებაო: სახლიდამ, საცა მე შევიხიზნე, ჩემის სისხლით შევიწინახე მტრისაგან და ჩემის ოფლით ვკვებე და გავადლეო, ახლა მე მითხოვსო, თითონ უნდა ჩემს სახლში მარტო ყოფნა და მე კი გარედ მაგდებსო.

დაუფიქრდით ამ ორს გარემოებას და გულზე ხელის დადებით გვითხარით: ამ ორს შემთხვევაში ვინ არის ამტეხი დევნა-ძულებისა? ის, რომელიც ასე ექცევა სისხლის პატრონს, თუ სახლის პატრონი, რომელსაც სხვა დანაშაული არა მიუძღვის რა, გარდა იმისა, რომ არ უნდა თავისი სახლიდამ გამოდებულ იქმნას, თავის სახლში ხმაამოუღებელი იყოს და ამას საქვეყნოდ ჰდადადებს და სჩივის. ჩაგრულია მიზეზი დევნა-ძულების ატეხისა თუ მჩაგრელი? ამას განა დიდი ხაზი და ლარი უნდა, თუ ჭკუა ჭკუისა და გული გულის ადგილას აქვს ადამიანს და თვალეზე ხელს არ იფარებს განგებ, რომ მართალი არ დაინახოს?!

როგორ არის ეს? მტაცებელი კი სიყვარულის დამთესია და ამისი გამმხილებელი კი - დევნა-ძულებისა?! ეს რომელ ტიბიკონში სწერია? მაშ გავჩუმდეთ, ვსთქვათ, მტაცებელს იმის შიშით რომ დევნა-ძულება ჩამოვარდება და ამის ატეხა საკადრისი არ არის? თუკი მტაცებელია სადმე, - იქ მარტო მტაცებელი არის დევნა-ძულების მიზეზი და ამის დევნა-ძულებას თხოულობს ღვთისა და კაცის კანონი და თვით ბუნება ადამიანისა. მაშ ის უფრო საკადრისია, რომ მტაცებელმა ითარეშოს და სხვამ ყველამ პირი წყალით ავივსოთ, ან ბარაქალა ვეძახოთ? აქ საქმე მარტო იმაშია, ტყუილ-უბრალოდ ხომ არავინ არის შეწამებული, უსაბუთოდ გამოყვანილი მტაცებლად. აქ რიდი კი არ უნდა იმისი, რომ ან მტაცებელი შეგვიძულეებს ჩვენ, ან ჩვენ იმას და ამიტომ უნდა ხმა გავიკმინდოთ. პირიქით, მთელის რისხვით და წყრომით უნდა მივესიოთ მტაცებელს - სულ ერთია, - ცალკე კაცი იქნება თუ რაზმად დაწყობილი კრებული, და თუ კრებულია, მით უფრო უარესი. მტაცებელს ჯერ იმითი ვძულვართ, რომ გვტაცებს, თორემ სიყვარულით ტაცება არავის გაუგონია, მერე ჩვენც იმით ვდევნით და გვძულს, რომ არ გვინდობს და გვძარცვავს, თორემ სიყვარულით და ლოცვა-კურთხევით არავინ დახვედრია მტაცებელსა და არავის გაუსტუმრებია სახლიდამ დალოცვითა - ღმერთმა მშვიდობის მგზავრობა მოგცესო. თავში კაცი თუ კრებული გვცემს - ეგ სიყვარულის რგვაა, თუ არ დაგიშლიათ, და გვემული ან სხვა ვინმე, ამ საქციელის მნახველი, ხმას იღებს: „კაცო, რას იცემები!“ - ეს კი ძულების, დევნის ამტეხია. ეს ასეთი ლოდიკა იმისთანა აქლემია, რომ შეიძლება სომხების წინაც დაიჩოქოს და მაშინ რაღას იტყვიან სომხები?

იქნება ამით მოისურვონ სიტყვა მოგვიჭრან: „კავკასს“ ყოველ ამაში რა საქმე აქვს, რად ესარჩლება ჩაგრულთა და დევნულთაო? ის საქმე აქვს, რაც ყოველ პატიოსანს კაცს, რომელიც ვერ შეიფერებს, ვერ შეიწყნარებს, რომ ერთმა სთელოს და სჩაგროს მეორე, ცალკე კაცი იქნება თუ მთელი კრებული, ან მთელი ერი. ეს ასე რომ არ იყოს, ჩაგრულთა სარჩლი და ქონაგობა რომ უუწმინდაესს მოვალეობად არ იყოს აღიარებული ყოველ პატიოსან და გულმართალ

კაცისგან, მაშინ ხომ ეგრედ წოდებული სომეხთა საქმე ოსმალეთში არ გამოიწვევდა იმ სამართლიანს და პატივისცემას თანაგრძნობას, რომელმაც ქვეყანას, თავისს სასახელოდ, ხმა ამოაღებინა და ამ ხმის სამართლიან როხისაგან ბევრად ძლიერი ოსმალეთი ყოვლად უძლურ სომეხს შეუშინდა, შეუფრთხა. ეს ხმა რომ არ ყოფილიყო, ოსმალეთი ისე მალე მოუღებდა ბოლოს სომეხობას, როგორც სვაგი კურდღელსა: ყლაპად არ ეყოფოდა.

განათლებულმა და გულწმინდა სომეხობამ კარგად იცოდა, რომ პატიოსანი კაცი, რომელსაც გულში უღვივის მუდამ სურვილი ჩაგრულთათვის შველისა და შეწევნისა, ბევრია ქვეყანაზე და ამ უტყუარ იმედით გაჰბედა ხსნა სომეხმა თავისის თავისა მჩაგვრელთა ხელისაგან. უამისოდ ბრძოლის ატეხა ოსლამეთში მათ მიერ უგუნურება იქნებოდა. და თუ ამ პატიოსან კაცთა სარჩლსა თვისდა მოქმედების ქვაკუთხედად ჰგვიებს სომეხობა ჩვენს გარედ, ჩვენში რად უნდა უკვირდეს და იკიცხებოდეს მათ მიერვე, როცა პატიოსანი კაცი, თუნდა უცხოც, ჰხედავს მათგან სხვის ჩაგვრას და ამას გულახდილად ამხელს?

გამხილება კი არ არის დევნა-ძულების ამტეხი მიზეზი, არამედ გამხილებულის ჩადენა და ქმნა არის. აქ არის სათავე დევნა-ძულებისა და მარტო საბუთიანი გამხილება არის ამ სათავის მოწყვეტის წამალი. აქ ეროვნება და სხვა ამისთანა მაღალ ფარდის სიტყვა მოსატანი არ არის. ქურდს, ვსთქვათ, ქართველსა, რომ სომეხმა მსაჯულმა უთხრას, ქურდი ხარო, - ესეც ხომ შეიძლება განგებ გაფიცებულმა წინდაუხედაობამ ეროვნულ ფეხზე დააყენოს და შესწამოს ეროვნულ დევნა-ძულების ატეხა. ამ გზით, ვინ იქნება იმისთანა ჭკუით გლახა, გააფრთხილოს სომეხი მსაჯული: ჰა, ქურდს ქურდად ნუ იცნობ, თორემ ეროვნულ დევნა-ძულებას ასტეხავ და მტრობას ჩამოაგდებ სომეხთა და ქართველებს შორისო. ამით, რასაკვირველია, ქურდი სიხარულით თავს დაიხსნის ხელახლად საქურდავად, მაგრამ გაქურდულს და ერთობ გაქურდვას რა პასუხს მისცემთ? ნუთუ ეს თვალწინ დასაყენებელი საგანი არ არის? და თუ არის, აქ საძიებელი მარტო ის უნდა იყოს, საბუთიანად იცნა მსაჯულმა ქურდი ქურდად თუ არა. სხვა არაფერი აქ მოსატანი არ არის და შესაწყნარებელი.

გვეტყვიან, რომ აქ მთელს სომეხობაზე არის ლაპარაკი და არა ცალკე კაცზე, როგორც თქვენს მაგალითშიო. მართალია, სომეხობაზე არის, მაგრამ არა მთელს სომეხობაზე. სხვა სომეხთან, რომელნიც ვინ იცის სად არიან დასახლებულნი, ჩვენ რა ხელი გვაქვს! დმერთმა იმათს კაცურკაცობას და ადამიანურს სულთა სწრაფვას ხელი მოუმართოს ყველგან. ჩვენ პირველნი გულითადის სიხარულით მივეგებებით ამ მართლა-და სასიხარულო ამბავს. აქაურ სომეხობაზე თუ ვილაპარაკებთ ან სხვანი ჰლაპარაკობენ, ეგ სულ სხვა საქმეა. აქ მთელს ერთან საქმე არავის არა აქვს რა. ყველამ კარგად იცის, რომ არ არის ქვეყანაზე იმისთანა ერი, რომელ შორისაც კარგიც არ იყოს და ავიც. უეჭველია, სომეხებსაც ეყოლებათ იმისთანა კაცნი, რომლის წინაშე ჩვენც ქუდს მოვიხდით პატივისცემის ნიშნად. აქ ჩვენ ვლაპარაკობთ მარტო ჩვენს სომეხობაზე, რომელიც, ჩვენდა სამწუხაროდ, რაღაცა ცალკე რაზმად დაეწყო და იმისთანა მოძღვრებას ადგია, რომ თვით გონებაგახნილ სომეხებსაც კი უნდა ეთაკილებოდეს, არ მოსწონდეს.

ჩვენც გვსურს ჩვენებურ სომეხებს ბედნიერად ცხოვრება ჩვენშიაც, მაგრამ ისე კი, რომ სხვისი ბედნიერებაც იწამოს. იწამოს ის, რის მეოხებითაც თვითონვე ჰსურს ყოფნა ქვეყანაზე და ქვეყანაში ცხოვრება და, რაც თავისის თავისათვის ჰსურს, ის ისურვოს სხვებისათვისაც. განა

ესე კია საქმე ჩვენში, ესე იგი იქ, სადაც სომხები შემოხიზნულნი არიან, ჩვენის სისხლით დაცულნი მტრისაგან და ჩვენის ოფლით მამლარნი? აი საკითხი, რომელსაც პასუხი უნდა დინჯად მოფიქრებული, საბუთიანი და არა ღობე-ყორეს მოდება და ლიბერალურ ფრაზების ტყუილ-უბრალოდ პრანჭვა და ფანტვა. აქ რა ეროვნებაა მოსატანი? რა დევნა, რა ძულეზაა, როცა ერთი მეორეს ამხელს - შენ ცუდსა ჰშრებო?

თუნდ ეგეც არ იყოს, ეროვნების საქმე კავკასიაში არც სომხების ხელშია, არც ქართველისაში იმ მხრით, რომ ერთიცა და მეორეც ღონებამოკლებულია. ერთმა მეორე სჩაგროს ეროვნების ფეხზე წამოყენებით. მაგის ნებას ან ერთს, ან მეორეს ვინ მისცემს? განა სომხებს შეუძლიათ ქართველს ნება არ მისცენ თავისი რჯული, თავისი ენა, თავისი სარწმუნოება, თავისი ისტორიული სულთასწრაფა იქონიოს, ან ქართველს შეუძლია განა ყოველივე ეს ჩამოართვას სომხებსა?

აქ თუ სამდურავი ისმის სომხების მიმართ, მარტო იმის თაობაზე, რომ აქაურ კრებულს სომხებისას მეტად კადნიერად დაუდვია თავისის ცხოვრების სახსრად და საგზლად ერთი მეტისმეტად შეუწყნარებელი მოძღვრება: ჩვენ და არავინ სხვაო. ამას ეხლა აღარა ჰმალვენ, პირიქით, საქვეყნოდ ჰყვირიან კიდეც. რა თქმა უნდა, ზოგი სომეხი აქაც მოიპოვება იმოდენად განათლებული ჰკუითა და გულით, რომ ამისთანა თავგასული მოძღვრება სწყინს და ეთაკილება. მაგრამ ჯერ ამათ იმოდენა გავლენა არა აქვთ აქაურს სომხობაში, რომ თვალი აახილებინონ და თავისიანი დააჯერონ, რომ „სულ მე და მარტო მე“ იმისთანა საბოლოოდ მკვიდრი ნიადაგი არ არის, რომ ამაზე ფეხი მაგრად მოიკიდოს კაცმა, ერთხელაც იქნება ფეხს მოასხლეტინებენ, თუ არა მოატეხინებენ, იმიტომ რომ სხვასაც ცხოვრება და სიცოცხლე უნდა და ეს სურვილი სხვისა, სომხობისაგან თუ სხვა ვისგანმე შეგინებული და უარყოფილი, მეტისმეტად ძლიერია, რადგანაც ბუნებითვე თანადყოლილი აქვს ყოველს სულიერს და ნურავნი იფიქრებს, რომ იგი სურვილი ოდესმე ხმას არ ამოიღებს და თავისს დროზე სულთამხუთავსავით კარზე არ მიადგება შემაგინებელს თავისის მკაცრის და სამართლიანის განაჩენითა.

განა ვერავინ ჰხედავს, რა გზას ადგია აქაური სომხობა? რა თვალად აშკარად დასანახავი ერთიანი ძარღვი სჩანს იმის მოქმედებაში იმისდა მიუხედავად, რომ მათ შორის არიან იმისთანანიც, რომელთაც ძლიერ აწუხებს ამისთანა მდგომარეობა საქმეთა და ვერა გაუწყვიათ რა, რომ საქმე იმ კაცთმოყვარულ მცნებაზე დააყენონ, რომელიც ერთადერთი მოძღვრებაა კაცთა კრებულის საბედნიეროდ და რომელიც გვასწავლის: ერთი ყველასათვის და ყველა ერთისათვის, შენც იცხოვრე და სხვასაც აცხოვრეო. ეს მცნება, ურომლისოდაც ვერა კრებული, ვერა საზოგადოება, ვერა ერი ვერ ჰხეირობს, შესაძლოა კაცმა დროთა ხელშეწყობით გასთელოს, მოშუშოს, მაგრამ ძირი მაგარი აქვს, როცა იქნება ამოხეთქვს და თავისას მოითხოვს უნაკლულად. თუ ადამიანი თავისს თავს კაცად ჰხდის, სხვაც უნდა კაცად იგულოს, თორემ თვითვე გაიჭყლიტება და გაითელება თავისისავე მოძღვრისაგან. დრო და ჟამი არავის შეარჩენს უსამართლობას, სხვის ჩაგვარას და თელვას.

ჩვენებურ სომხობას ეს დავიწყებული აქვს და ჩვენს გარეთ თუმცა სხვის ადამიანობას მთელის თავისის სამართლიანობის უფლებით წინ აყენებენ და თხულობენ: მეც კაცი ვარ და კაცად მიცანიო, - შენ კი, ესე იგი ჩვენში, სულ სხვას ჰქადაგობენ, - მე ვარ კაცი და სხვა არავინ

მინდა ვიცნო კაცად და ადამიანად. ეს მხარე აქაურ სომხობისა, თითქმის საერთო მხარე, ყველას თვალწინ გვიდგა და აი აქ არის ის დამალული მშვილდი, რომელიც დაშხამულს ისარს ისვრის ძულეებისას და დევნისას.

აქაურ სომხებს, თუ ყოველს ამას აქამომდე უთმობდნენ, ეხლა აღარავინ დაუთმობს. სომხობას, როგორც ერს, აქ არავინ სძულობს, არავინ სდევნის. აქ ეროვნულს მტრობას და ძულეებას ადგილი არა აქვს. აქ ჰლადადებს დათრგუნვილი უფლება ადამიანისა, რომლის მიზეზი რაზმად დაწყობილი ჩვენებური სომხობაა. ადამიანისათვის სულ ერთია, ცალკე კაცი ჰლახავს ადამიანურს უფლებას, თუ რაზმად დაწყობილი კრებული. ორგანვე სამართლიანია მდურვა და ყვედრება, თუკი დათრგუნვილ უფლების აღსადგენად იღვწიან და იბრძვიან. საკვირველი ეს ღვაწება და ბრძოლა კი არ არის ჰკუთამყოფელ კაცისათვის, არამედ უამისობა იქნებოდა, იმიტომ რომ ლახვა სხვის უფლებისა, მერე ამისთანისა, რომელიც ბუნებითად მინიჭებული აქვს ყოველს ადამიანს, შეუწყნარებელია და დაუზოგველად განსაკითხავი ყოველგან და ყველასაგან. შენც იყავ და მეც მამყოფე - განა ბუნებური და სამართლიანი სურვილი არ არის?

დავანებოთ ამას თავი და ერთი ვიკითხოთ: თუ აქ ვინმე ეროვნულ ნიადაგზე გამართულს ძულეებასა და დევნას ჰჰხედავს, ვინ არის ამისი ერთადერთი მიზეზი? - აქაური სომხები და სხვა არავინ. ვინ გაიცალკევა თავი და შეიკეტა კარი, რომ სხვა არავინ გააჰქანოს? მარტო სომხებმა და სხვა არავინ. შორს რომ არ წავიდეთ, ავიღოთ, მაგალითად, თუნდ სომხების მოქმედება ტფილისში. განა სომხობის სახელით არ მოიმწყვდიეს თავი ტფილისის თვითმართველობაში და სხვას კარი გამოუგულეს, აქ თქვენ ადგილი არა გაქვთო?! აბა ერთი მთელი საბჭო ჩამოთვალეთ, ვინა სხედან? თითო-ოროლას გარდა, სულ მთლად სომხები არიან. თუ აქ პროგრამმა მოქმედებისა ტფილისის ავკარგიანობაა, და უნდა იყოს კიდევ, ნუთუ სხვა თესლის კაცნი ამ საქმისა და პროგრამისათვის ხელალებით უვარგისნი არიან, რომ არ ეღირსნენ სომხებთან ერთად ყოფნას საბჭოში. განა ცხადი არ არის, რომ აქ არ მოქმედებდა პროგრამმა და საქმე, ქალაქის კეთილდღეობის შესახები? ეს რომ ასე ყოფილიყო, მეტისმეტი თავგასულობა იქნებოდა სომხებისაგან, რომ ტფილისში სომეხს სომხის მეტი სხვა არავინ ეცნო ხეირიან კაცად ქალაქის მოვალაპატრონობისათვის. ამ ოთხის წლის წინად მოხდენილმა არჩევანებმა ცხადად დაგვანახვეს, რომ მარტო ერთადერთი ღირსება იყო საჭირო, რომ ხმოსნად ამორჩეული ყოფილიყო კაცი. იმას კი არ კითხულობდნენ, რა უნარის კაცი ხარ, არამედ იმას, - სომეხი ხარ, თუ არაო.

თუ სადმე ეჰკვისატანია ეროვნული ძულეება და დევნა, ვინ გადაიტანა და ვის გადააქვს დღესაც ამ ნიადაგზე საქმე? ამისთანა ცხადი მაგალითი ეროვნულ დევნისა და ძულეებისა სხვისაგან ვის გინახავთ? ვის გამოუვლია ასე თვალსაჩინოდ და მოურიდებლად პირში ჩალა სხვას ერის წარმომადგენლებისათვის ტფილისში, საცა სცხოვრებს სომეხთა ერთად 53% უწინდელ ანგარიშით და დღევანდელით უფრო ბევრად მეტი სხვა ერის მკვიდრი? ვინ შეიკეტა თავი ცალკე, ვინ გავიდა ცალკე, ვინ შემოივლო გარს ზღუდე ცალკე ეროვნებისა და სხვას არავის არც ეკარება და არც იკარებს ტფილისში? - სომხებმა და სხვამ არავინ. აი, საცა სამართალია, სად არის ეროვნული დევნა და ძულეება და არა იქ საცა მარტო მხილება ამგვარის საქციელისა.

გაგვიბატონდნენ ტფილისის თვითმართველობაში, ქალაქი ხელთ იგდეს და თითქო სიცილით გვეუბნებიან: თუ ცხონებაა, ჩვენ, სომხებიც კარგად გაცხონებთო. ვინც იცის, რამდენად გულუხვია და ხელგაშლილი აქაური სომეხი სხვის ცხონებისათვის, იმას, რასაკვირველია, არა დაუშლის რა ამ იმედით იცხოვროს. ხოლო ძალად, თუნდ ცხონებაც იყოს, კაცს ვერაფრად ეჭაშნიკება და იმ ცხონებაზე ხომ აღარა ითქმის რა, რასაც აქაური სომეხობა ჩვენდა უნებურად გვიქადის.